

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ НІМЕЦЬКОМОВНОЇ ГРАМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ-ГЕРМАНІСТІВ

Кожедуб Л. Г.

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри германської філології та перекладу
Навчально-наукового інституту філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
ORCID ID: 0009-0001-0029-4665

Лалаян Н. С.

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри германської філології та перекладу
Навчально-наукового інституту філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
ORCID ID: 0000-0002-0018-807X

У статті наведено результати аналізу інноваційних підходів до формування німецькомовної граматичної компетентності майбутніх філологів-германістів. Актуальність проблеми зумовлена необхідністю пошуку сучасних інноваційних підходів до формування німецькомовної граматичної компетентності майбутніх філологів-германістів.

Мета статті полягає у визначенні характеристики основних інноваційних підходів до формування німецькомовної граматичної компетентності майбутніх філологів-германістів. Для реалізації мети вважаємо за необхідне розв'язати такі завдання: 1) уточнити сутність граматичної компетентності; 2) на основі аналізу виявити методичний потенціал інноваційних підходів до формування німецькомовної граматичної компетентності майбутніх філологів-германістів.

Граматична компетентність розглядається як здатність людини до коректного граматичного оформлення своїх усних і писемних висловлювань та розуміння граматичного оформлення мовлення інших. Визначено структуру граматичної компетентності, яка включає граматичні навички, граматичні знання і граматичну усвідомленість.

Проаналізовано основні інноваційні підходи до формування німецькомовної граматичної компетентності та виявлено їх методичний потенціал у процесі підготовки майбутніх філологів-германістів. Серед основних інноваційних підходів до формування німецькомовної граматичної компетентності майбутніх філологів-германістів виділено активні та інтерактивні методи і технології на засадах комунікативного, діяльнісного та студентоцентрованого підходів: індуктивне пояснення граматичного матеріалу, залучення студентів до проєктної роботи, підготовки презентацій, виконання інтерактивних вправ, застосування в освітньому процесі комп'ютерних інтерактивних тренувальних навчальних програм та застосування для вивчення іноземних мов, що дає можливість практичного використання мови в процесі комунікації, вчить самостійно здобувати знання, виключає бездумне заучування, оживляє й активізує освітній процес.

Ключові слова: *інноваційні підходи, німецькомовна граматична компетентність, майбутні філологи-германісти, навчання іноземних мов.*

Kozhedub L. G., Lalajan N. S. Innovative approaches to developing German grammar skills in future German language specialists

The article presents the results of an analysis of innovative approaches to the formation of German-language grammatical competence in future German philologists. The relevance of the problem is determined by the need to find modern innovative approaches to the formation of German-language grammatical competence of future philologists-Germanists.

The purpose of the article is to identify and characterize the main innovative approaches to the formation of German-language grammatical competence of future philologists-Germanists. To achieve this goal, we consider it necessary to solve the following tasks: 1) to clarify the essence of grammatical competence; 2) based on the analysis, to identify the methodological potential of innovative approaches to the formation of German grammatical competence of future philologists-Germanists.

Grammatical competence is considered to be a person's ability to correctly formulate their oral and written statements grammatically and to understand the grammatical structure of others' speech. The structure of grammatical competence has been determined, which includes grammatical skills, grammatical knowledge, and grammatical awareness.

The main innovative approaches to the formation of German grammatical competence are analyzed and their methodological potential in the training of future German philologists is revealed. Among the main innovative approaches to the formation of German grammatical competence of future philologists-Germanists, active and interactive methods and technologies based on communicative, activity-based, and student-centered approaches are highlighted: inductive explanation of grammatical material, involvement of students in project work, preparing presentations, performing interactive exercises, using interactive computer training programs and applications for learning foreign languages in the educational process, which enables the practical use of language in the process of communication, teaches students to acquire knowledge independently, eliminates mindless memorization, and enlivens and activates the learning process.

Keywords: *innovative approaches, German grammar skills, future German language specialists, foreign language teaching.*

Вступ. В умовах глобалізації, розширення міжнародних зв'язків та розвитку нових інформаційних технологій зростає роль сучасних підходів у розв'язанні практичних завдань формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх філологів. Одним з основних компонентів комунікативної компетентності є граматична компетентність, яка забезпечує адекватне граматичне оформлення власного мовлення та розуміння мовлення інших. При цьому цілеспрямоване навчання граматики студентів мовних закладів вищої освіти часто відбувається без урахування практичного використання мови в процесі комунікації та обмежується застосуванням традиційних методів навчання.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю пошуку сучасних інноваційних підходів до формування німецькомовної граматичної компетентності майбутніх філологів-германістів.

Проблеми формування граматичної компетентності в контексті навчання іноземних мов є об'єктом наукових досліджень українських та зарубіжних дослідників. Науковці зосереджують свою увагу на таких питаннях, як принципи навчання граматичного матеріалу (Н.К. Склярєнко, Л.М. Черноватий); психолінгвістичні особливості формування граматичної компетентності студентів (О.О. Даниленко, А.О. Андрущенко, Н.Л. Левченко); підходи до навчання іншомовної граматики, зокрема контекстуальний, який передбачає засвоєння граматичних конструкцій не ізольовано, а в контексті (О.Б. Тарнопольський, М.Р. Кабанова), комунікативний підхід, який ґрунтується на

опануванні іншомовного граматичного матеріалу в реальних комунікативних ситуаціях (С.Ю. Ніколаєва, І.Ф. Будз, Я.В. Поченюк, Т. Лелека); фактори впливу на формування іншомовної граматичної компетентності (М.Г. Шемуда), особливості формування граматичних навичок у майбутніх учителів іноземної мови (О.В. Липчанко-Ковачик, Л.К. Орловська, Л.І. Варга); використання інформаційно-комунікаційних технологій для формування граматичної компетентності (Н.О. Федчишин, Г.І. Кліщ, Н.І. Єлагіна) та ін.

Результати аналізу наукових досліджень свідчать про те, що в умовах розвитку сучасних інформаційних технологій процес формування німецькомовної граматичної компетентності потребує переосмислення традиційних форм роботи та вимагає пошуку нових методів та підходів.

Мета статті – визначити і схарактеризувати основні інноваційні підходи до формування німецькомовної граматичної компетентності майбутніх філологів-германістів. Для реалізації мети вважаємо за необхідне розв'язати такі завдання: 1) уточнити сутність граматичної компетентності; 2) визначити сучасні інноваційні підходи до формування граматичної компетентності, схарактеризувати їх методичний потенціал та проаналізувати можливості їх застосування у процесі фахової підготовки студентів мовних закладів вищої освіти.

Методи та методики дослідження. У процесі дослідження використано методи аналізу, синтезу, систематизації й узагальнення наявних у науковій літературі даних.

Результати. Граматична компетентність – це здатність людини до коректного граматичного оформлення своїх усних і писемних висловлювань та розуміння граматичного оформлення мовлення інших, яка базується на складній і динамічній взаємодії відповідних навичок і знань та граматичної усвідомленості. Основними компонентами граматичної компетентності виступають граматичні навички, граматичні знання і граматична усвідомленість. При цьому дослідники розрізняють *лінгвістичну* (аналітичну, формальну) граматику – науковий лінгвістичний опис системи правил певної мови; *педагогічну* (навчальну) граматику, яка являє собою перероблені правила лінгвістичної граматики, пристосовані для навчання мови; *інтуїтивну* граматику, яка визначається як імпліцитне знання структури мови, яке зазвичай не усвідомлюється, проте воно лежить в основі здібності породжувати граматично коректні висловлювання та розуміти їх [2, с. 234].

Згідно з дослідженням Л.М. Черноватого, під час природного засвоєння рідної мови дитина після тривалої та інтенсивної практики переходить безпосередньо до інтуїтивної граматики. Це відбувається завдяки дії переважно підсвідомих механізмів в умовах виключної орієнтації на мовленнєві зразки. З кількох причин важко дотримуватися цієї моделі в типових умовах викладання іноземної мови. Розроблення ефективної педагогічної граматики має враховувати закономірності розвитку механізмів мовної граматики, особливо в тих аспектах, де зазначений розвиток відрізняється в процесі засвоєння рідної та іноземної мов. Розуміння цих відмінностей може сприяти більшій точності у виборі лінгвістичної граматичної інформації, яка буде представлена студентам, принципів її оброблення, організації та застосування в реальному навчанні [5, с. 157].

Слід зазначити, що мета формування граматичної компетентності майбутніх філологів-германістів включає як опанування правил педагогічної граматики, що спрямована на розуміння граматичної структури мови для успішної комунікації та передбачає поступовий перехід студента до інтуїтивної граматики, так і знання лінгвістичної граматики, що вивчається, зокрема, в межах дисципліни «Теоретична граматики».

Формування німецькомовної граматичної компетентності реалізується шляхом поєднання традиційних та інноваційних підходів. У методиці навчання іноземних мов традиційно застосовується принцип комунікативності, згідно з яким засвоєння граматичного, лексичного і фонетичного матеріалу відбувається комплексно, при цьому необхідною є цілеспрямована робота над засвоєнням граматичних форм і структур.

Ознайомлення студентів з новим граматичним матеріалом на засадах комунікативного підходу відбувається в комунікативному контексті – нове граматичне явище наочно демонструється через читання або аудіювання зв'язного осмисленого тексту, в якому багаторазово фігурує певна граматична форма, або через використання відеофільму, де цільова граматична форма багаторазово вживається у звукоряді, що супроводжує зображення. Комунікативна орієнтованість повинна мати місце й тоді, коли студенти отримують завдання щодо самостійного пошуку інформації для автономного усвідомлення значення, сфери і шляхів використання та формальних ознак граматичного матеріалу. Найпростішою формою такого пошуку є індуктивне пояснення – на основі наданих викладачем численних прикладів уживання граматичного явища в комунікативних ситуаціях здобувачі освіти намагаються самостійно «вивести» правила щодо його комунікативного значення та правила його вживання в мовленні. Можливі й суттєво більш складні форми самостійного пошуку, в тому числі в й інтернеті [3, с. 219–220]. Засвоєні в процесі самостійної діяльності граматичні навички характеризуються як стійкі, автоматизовані та гнучкі.

Активне стимулювання студентів до самостійної діяльності у процесі опанування граматичного матеріалу – залучення до проєктної роботи, підготовка презентацій, виконання інтерактивних вправ – сприяє підвищенню мотивації, вчить самостійно здобувати знання, виключає бездумне заучування, оживляє і активізує освітній процес.

В умовах делегування відповідальності здобувачі освіти самі пропонують методи роботи, які вони вважають за доцільні. Під час опрацювання завдання або теми в процесі

виконання, наприклад, проектної роботи, студенти спираються на наявні знання та вміння, виходять із відомих і знайомих аспектів, а потім досліджують «невідоме» і «чуже» в максимально реальних комбінаціях. Здобувачі освіти мають досить знань і можливостей, щоб пропонувати креативні рішення для розв'язання проблем і реалізовувати їх на заняттях. Але це не означає, що викладач повинен і може повністю делегувати відповідальність за свої заняття [7, с. 12]. У процесі організації самостійної роботи студентів викладач визначає задачу, надає допомогу в пошуку найбільш оптимального рішення та виконує функцію контролю.

Підтримуємо наукову позицію Н.В. Гагіної, що значну роль в успішному розвитку іншомовної граматичної компетентності майбутніх філологів відіграють активні та інтерактивні методи та технології на засадах комунікативного, діяльнісного та студентоцентрованого підходів. Будь-які види активного навчання, де студенти безпосередньо залучені до практичної пізнавальної діяльності, самостійно опановують знання, вміння, навички у процесі активної взаємодії в освітньому середовищі, мають низку переваг порівняно з традиційними. Застосування таких методів активного навчання, як дискусія, дебати, метод мозкового штурму, проблемний метод, ділові та рольові ігри, симуляція, драматизація, спонукає до усвідомленої розумової й практичної діяльності, створює умови для реалізації особистісного творчого потенціалу, уможливує вмотивований розвиток іншомовної комунікативної компетентності. Драматизація та інсценізація як різновиди проблемного методу дозволяють застосовувати практичні вміння та досвід комплексно, підвищують навчальну мотивацію здобувачів освіти, усувають психологічні бар'єри комунікації іноземною мовою, допомагають швидко опанувати та вибрати релевантні зразки мовлення задля кращої асиміляції лексичних і граматичних структур, моделі мовної поведінки [1, с. 96]. У цьому контексті зазначимо, що інноваційні підходи до формування німецькомовної граматичної компетентності уможливають інтенсифікацію й оптимізацію освітнього процесу та передбачають, зокрема, використання

таких педагогічних технологій, як-от: інформаційно-комунікаційні та цифрові технології, проектні, ігрові та інтерактивні технології, технології кооперативного навчання / навчання у співпраці.

Комп'ютеризація навчання іноземних мов дозволяє застосовувати в освітньому процесі, крім традиційних технічних засобів навчання, комп'ютерні та інформаційні технології, зокрема, комп'ютерні інтерактивні тренувальні навчальні програми та застосунки для вивчення іноземних мов, наприклад: Deutsche Welle Learn German (містить граматичні матеріали, інтерактивні вправи та тести для перевірки знань); Duolingo (пропонує завдання в ігровій формі та контрольні питання для закріплення знань, поєднує в собі алгоритми штучного інтелекту та новітні лінгвістичні досягнення); Babbel (німецька платформа, що містить уроки з граматики, побудовані з використанням аудіо, картинок та діалогів німецькою мовою), Deutsche Grammatik A1-C1 (пропонує граматичні вправи з поясненнями та автоматичною перевіркою результатів), Quizlet, Wordwall (інтерактивні тренувальні вправи й тести) та інші. Мультимедійні засоби навчання використовуються для візуалізації та демонстрації граматичних явищ, для організації комунікативних ситуацій, для вправлення у вживанні граматичних структур, сприяють кращому засвоєнню інформації та стимулюють мотивацію здобувачів освіти.

Перевагою використання мобільних застосунків у процесі формування граматичної компетентності є можливість персоналізації навчання, адже сучасні інструменти можуть аналізувати потреби, прогрес та досягнення користувача та пропонують адаптовані вправи, націлені на опрацювання проблемного матеріалу тощо. Ключовою перевагою є й доступність таких засобів за допомогою смартфонів, планшетів тощо, що дає змогу користувачам опрацьовувати матеріал у вільний час та у зручному місці. На просунутому етапі сформованості іншомовної комунікативної компетентності використання подкастів, аудіокниг та відеоресурсів є ефективним засобом підвищення рівня мовних навичок, розширення словникового запасу та сприй-

няття мови на слух. Методичною перевагою використання таких ресурсів вважають автентичність пропонованих матеріалів, різноманітність тем, візуальний та аудіальний супровід, що, безумовно, впливає на якість засвоєння інформації, можливість пасивного навчання, коли мовні елементи засвоюються без їх активного опрацювання, а паралельно зі знайомством з такими матеріалами; безперечною перевагою є й мобільність і доступність таких сервісів. Додатковою функцією таких застосунків може бути система досягнень, рівнів тощо, що постає мотиваційним складником процесу опрацювання навчального матеріалу [4, с. 144].

Ефективне формування іншомовної граматичної компетентності відбувається за наявності сприятливих дидактичних умов: стимулювання студентів до вивчення мови; впровадження прийомів активізації навчально-пізнавальної діяльності; забезпечення методичними матеріалами, що містять необхідну інформацію для комплексного формування комунікативної компетентності; розвиток пізнавальної діяльності здобувачів освіти; моделювання в освітньому процесі типових ситуацій спілкування [6, с. 358].

Висновки. Отже, на основі аналізу наукової та навчально-методичної літератури, а також керуючись власним досвідом роботи у закладі вищої освіти, можемо зазначити, що застосування сучасних інноваційних підходів до формування німецькомовної граматичної компетентності майбутніх філологів підвищує мотивацію та ефективність навчання, сприяє розвитку необхідних граматичних навичок і комунікативних вмінь, дає можливість практичного використання мови в процесі комунікації, вчить самостійно здобувати знання, виключає бездумне заучування, оживляє і активізує освітній процес.

Серед основних інноваційних підходів до формування німецькомовної граматичної компетентності майбутніх філологів-германістів виділяємо активні та інтерактивні методи та технології на засадах комунікативного, діяльнісного та студентоцентрованого підходів: індуктивне пояснення граматичного матеріалу, залучення студентів до проєктної роботи, підготовки презентацій, виконання інтерактивних вправ, застосування в освітньому процесі комп'ютерних інтерактивних тренувальних навчальних програм та застосунків для вивчення іноземних мов.

Список використаних джерел

1. Гагіна Н. В., Лось О.В. Розвиток іншомовної комунікативної компетентності студентів філологічних спеціальностей методами активного навчання. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2022. Вип. 16(84). С. 94–98.
2. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін./ за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2013. 590 с.
3. Тарнопольський О. Б., Кабанова М. Р. Методика викладання іноземних мов та їх аспектів у вищій школі: підручник. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2019. 256 с.
4. Черненко А. В. Інноваційні підходи до навчання іншомовної лексики: роль сучасних цифрових інструментів (в умовах дистанційної освіти). *Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна. Серія «Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов»*. 2024. Вип. 99. С. 141–147.
5. Черноватий Л. М. Pedagogical grammar as the framework of research in teaching foreign languages. Part 1. Levels and types of grammar. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки*. 2016. Вип. 29. С. 157–166.
6. Шемуда М.Г. Формування іншомовної граматичної компетенції: фактори впливу. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер.: Філологічна*. 2012. Вип. 27. С. 357–358.
7. Wicke R.E. Aktiv und kreativ lernen. Projektorientierte Spracharbeit im Unterricht. *Deutsch als Fremdsprache*. Max Hueber Verlag, 2004. 207 S.

References

1. Bihych, O. B., Borysko, N. F., Boretska, H. E. & Nikolaieva, S. Yu. (Eds.). (2013). *Metodyka navchannia inozemnykh mov i kultur: teoriia i praktyka : pidruchnyk dlia stud. klasychnykh, pedahohichnykh i linhvistychnykh universytetiv.* [Methodology of teaching foreign languages and cultures: theory and practice: a textbook for students of classical, pedagogical, and linguistic universities]. Kyiv : Lenvit. [in Ukrainian].
2. Hahina, N. V., Los, O. V. (2022). Rozvytok inshomovnoi komunikatyvnoi kompetentnosti studentiv filolohichnykh spetsialnostei metodamy aktyvnoho navchannia. [Development of interpersonal communication skills in students of philological specialties using active teaching methods]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia": seriia "Filolohiia" – Scientific Notes of the National University "Ostrozka Academy": series "Philology"*. Ostroh : NaUOA, 16(84). 94–98. [in Ukrainian].
3. Tarnopolskyĭ, O. B., Kabanova, M. R. (2019). *Metodyka vykladannia inozemnykh mov ta ikh aspektiv u vyshchiiy shkoli: pidruchnyk.* [Methodology of teaching foreign languages and their aspects in higher education: textbook.] Dnipro: Universytet imeni Alfreda Nobelia, 2019. [in Ukrainian].
4. Chernenko, A. V. (2024). Innovatsiini pidkhody do navchannia inshomovnoi leksyky: rol suchasnykh tsyfrovyykh instrumentiv (v umovakh dystantsiinoi osvity). [Innovative approaches to teaching foreign language vocabulary: the role of modern digital tools (in the context of distance learning)]. *Visnyk KhNU im. V.N. Karazina. Seriiia "Inozemna filolohiia. Metodyka vykladannia inozemnykh mov" – Visnyk KhNU im. V.N. Karazina. Series "Foreign Philology. Methods of Teaching Foreign Languages"*. (99). [in Ukrainian].
5. Chernovatyi, L. M. (2016). Pedagogical grammar as the framework of research in teaching foreign languages. Part 1. Levels and types of grammar. *Vykladannia mov u vyshchykh navchalnykh zakladakh osvity na suchasnomu etapi. Mizhpredmetni zviazky. Naukovi doslidzhennia. Dosvid. Poshuky.* (29). 157–166. [in English].
6. Shemuda, M. H. (2012). Formuvannia inshomovnoi hramatychnoi kompetentsii: faktory vplyvu. [Formation of foreign language grammatical competence: influencing factors.] *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia". Ser.: Filolohichna – Scientific Notes of the National University "Ostrozka Academy". Ser.: Philological.* (27). 357–358. [in Ukrainian].
7. Wicke, R. E. (2004). *Aktiv und kreativ lernen. Projektorientierte Spracharbeit im Unterricht.* [Active and creative learning. Project-based language work in the classroom.] *Deutsch als Fremdsprache – German as a foreign language.* Max Hueber Verlag. [in German].

Стаття надійшла до редакції 06.11.2025

Стаття прийнята 25.11.2025

Статтю опубліковано 23.12.2025